

Saradnja i razmena u oblasti kulture između Srbije i Hrvatske od raspada bivše države

Apstrakt: Ovaj rad opisuje intezitet kulturne saradnje i razmene između Republike Srbije i Republike Hrvatske nakon raspada bivše Jugoslavije. Kroz pojedinačne poduhvate, susrete, učešća na festivalima, raznim manifestacijama, filmskim koprodukcijama itd. opisuje se način i dinamika ponovnog uspostavljanja prekinutih odnosa. Dato je viđenje značaja i doprinosa kulture u ponovnom zbližavanju između dve države.

Ključne reči: Srbija, Hrvatska, kultura, saradnja, razmena, pomirenje, umetnost.

Keywords: Serbia, Croatia, culture, cooperation, exchange, reconciliation, art.

Uvod

Godina 2010. označila je petnaestogodišnjicu od okončanja rata u Hrvatskoj. Nisu se svi odnosi razvijali u duhu dobre saradnje, njihov kvalitet i intezitet zavisio je od oblasti u kojoj se saradnja razvijala. I danas, posle petnaest godina odnosi dve zemlje mogu se okarakterisati kao složeni i u mnogim aspektima opterećeni, prvenstveno različitom interpretacijom istorije, politikom, pitanjima povratka izbeglih, tužbama, protivtužbama, itd.

Saradnja između Republike Srbije i Republike Hrvatske danas, u mnogome zavisi od cilja koje ove dve države imaju pred sobom a to je integracija ove dve države u Evropsku Uniju. Njihova saradnja ne može se više posmatrati samo kao poželjna, već i kao neophodna i obavezna ukoliko obe zemlje žele da postanu punopravni članovi Evropske Unije. Hrvatska je već kandidat za članstvo u Evropsku Uniju, dok se Srbija još uvek bori za svoje mesto, mesto kandidata. Sam Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, čije su potpisnice i Srbija i Hrvatska nameće obavezu saradnje i izgradnje dobrosusedskih odnosa, podsticanjem dalje saradnje, podržavanjem pomirenja i stabilnosti i daljim razvijanjem regionalne saradnje svih država Zapadnog Balkana. Ove obaveze predstavljaju izuzetno bitan kriterijum ispunjenja uslova za pridruživanje Evropskoj Uniji.

Političke probleme, pratio je nestanak i prekid kulturne saradnje i komunikacije. Odnosi između dve države preslikavali su se na kulturni prostor unutar obe države. Veoma često su se preko ustanova kulture ili njihovih udruženja preivali i na umetnike, iako bi oni trebalo da budu nezavisni. U takvim okolnostima ekonomske i političke zavisnosti kulturnih radnika, bilo je potrebno mnogo godina da bi se pokidane veze ponovo počele spajati i najčešće nije bilo lako sarađivati.

Ukoliko žele da dostignu svoj cilj i postanu deo Evropske porodice, Srbija i Hrvatska moraju nastaviti sa saradnjom i izgradnjom dobrosusedskih odnosa, ne samo međusobno već i

sa drugim državama u regionu, jer upravo brzina i uspešnost integracije, zavisice od rešenosti i Srbije i Hrvatske o njihovoj saradnji.

Kako je nestao jedinstveni kulturni prostor bivše SFRJ?

Sam kraj osamdesetih i početak devedesetih godina prošlog veka, zauvek su geografski rasparčali prostor Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Jedinstveni geografski, politički, ekonomski i kulturni prostor, zamenilo je šest novih republika. Međutim, iako je prošlo petnaest godina i dalje je prostor bivše SFRJ tema koja se obrađuje, o kojoj se piše i istražuje. I danas postoje veoma oprečna mišljenja po pitanju raspada zajedničke države. Mnogi se i dalje prisećaju tog perioda sa prizvukom jugonostalgije. Neki smatraju da se raspala i mnogo pre devedesetih, mišljenja su podeljena i po pitanju samog jedinstva dok je postojala, nemaju ni svi zajedničkog krivca za rat i raspad kao i što postoje neslaganja po pitanju da li je raspad zaista bio neizbežan.

Međutim, bilo kako bilo, jedinstvo ovog prostora više ne postoji, pocepao se po etničkim i nacionalnim osnovama, a ostavio je za sobom ogromno istorijsko bogatstvo. Iako Jugoslavije više nema, ona je veoma dugo imala posebno mesto ne samo u regionu, nego u čitavoj Evropi a i dalje je predmet mnogih istraživanja i proučavanja.

Rat i raspad doneli su za sobom potpuni kulturni zastoj i kolaps i stvorili su nepremostive prepreke. Unutar Jugoslavije nastajale su nove granice, a kulturna scena potpuno se rastakala. Početak devedesetih otvorio je prostor u kome su veliki mah uzeli nepotizam, partijska pripadnost, zatvorene lobi grupe koje su manipulisale umetnicima i kulturnim stvaraocima sa kojima je lakše bilo razbiti kulturnu scenu stare Jugoslavije. Dominantna crta koja je pratila kulturnu scenu u bivšoj SFRJ bila je ideološka obojenost a taj trend se nastavio i kasnije samo sa novim, nacionalističkim, ideologijama. Degradacijom samog sistema, urušavale su se moralne, etičke i kulturne vrednosti na kojima počiva jedno društvo. Raspad sistema vrednosti, rat, opšte osiromašenje društva, doveli su na kraju XX veka do degradacije srednje klase kojoj je pripadao najveći broj konzumenata pozorišne, filmske i muzičke umetnosti. Mržnja između naroda pothranjena ogromnim brojem žrtava bila je najveća prepreka ka ponovnom uspostavljanju kulturno-umetničkih odnosa između ova dva naroda.

Nagoveštaj boljih vremena u kulturnoj saradnji

Teško je bilo očekivati bilo kakvu kulturnu saradnju u ratnim godinama, ali ni nakon završetka rata nije svim umetnicima bilo podjednako lako uspostaviti odnose. Nisu svi umetnici imali iste uslove za početak saradnje. Što je oblast bila pod većim uticajem politike to je saradnja bila teža, pa je pritisak javnosti bio veći. Manje zavisne i medijski eksponirane oblasti lakše su se probijale i razvijale, veća zavisnost nekih kulturnih oblasti od države i državnih institucija i veća popularnost među ljudima, stvarala je veće pritiske i imala je mnogo više prepreka. Zato i ne čudi što su počeci kulturne saradnje bili najpre u književnosti, a ne na filmu.

Književne razmene i susreti pisaca početkom devedesetih, bili su izuzetno retki i odvijali su se u alternativnim krugovima i u krugovima andergraunda. Početna borba za komunikaciju bila je zasnovana prvenstveno na ličnim inicijativama. „Do raspada

socijalističke Jugoslavije uglavnom se nije postavljao problem nacionalnog identiteta pojedinih pisaca¹. „Mali je broj srpskih pisaca, prema svemu sudeći, ostao u Hrvatskoj, a da nije preuzeo drugi identitet kako bi sačuvao svoje mesto u kontekstu hrvatske književnosti, ili jednostavno, književni egzistirao“². Mnogi pisci su se posle rata izjašnjavali kao jugosloveni. Od početka devedesetih srpski pisci nisu objavljeni u Hrvatskoj. U pregledima srpske književnosti zastupljen je mali broj hrvatskih pisaca. Prosveta je 1996. godine objavila knjigu hrvatskog pisca Igora Mandića „Romani krize“ i u to vreme to je bila velika medijska senzacija. Ovo je bila jedna od prvih knjiga koja je probila led književne saradnje Srbije i Hrvatske. 1998. godine B92 je objavio ediciju „Apatridi“ (šest dela) Bore Ćosića, hrvatskog pisca, osam godina kasnije, 2006. godine u Srbiji je objavljeno njegovo delo „Put na Aljasku“. Danas se može reći da je situacija drugačija, iako je tržište knjiga na prostoru bivše Jugoslavije najzatvorenije.

Prvi roman srpskog pisca koji je posle rata bio objavljen u Hrvatskoj je „Mamac“ Davida Albaharija 1997. godine. Knjigu Vladimira Arsenijevića „U potpalublju“ objavio je Arkzin 1998 godine. 1999. godine isti izdavač objavio je knjigu „Ovo bi mogao biti vaš srećan dan“, Milete Prodanovića.

Kao jedan od bitnih regionalnih kulturnih projekata, koji je započet pre nekih deset godina, na prostoru bivše Jugoslavije bio je projekat „Sarajevske sveske“. Bio je to projekat koji je započet kao dopisivanje nekoliko istaknutih intelektualaca iz bivših Jugoslovenskih republika koji su hteli da dokažu mladim generacijama da se može saradivati bez obzira na prošlost i rat koji nas je razdvojio. To dopisivanje imalo je formu javnog foruma koji je trebao da doprinese približavanju i zbližavanju ex Jugoslovenskih republika, procesu pomirenja, da uspostavi prekinutu komunikaciju. Od početnog dopisivanja, vremenom su Sarajevske sveske postale važan primer regionalne saradnje u kojima se predstavljaju aktuelna društvena dešavanja u regionu, veliku pažnju posvećuju aktuelnim društvenim političkim pitanjima, učestvuju u oblikovanju dobrosusedskih odnosa. I 2002. godine predstavljen je i prvi broj. Do sada je izdato dvadesetak Sarajevskih svesaka. Reč je o jedinstvenom časopisu koji se bavi pitanjima od suštinskog značaja za povezivanje kultura balkanskih naroda, povezo je mnogobrojne istaknute intelektualce sa prostora svih bivših Jugoslovenskih republika.

Normalizacija odnosa

Sam početak uspostavljanja kulturne saradnje bio je opterećen političkim, ekonomskim i patriotskim pritiscima koji su stvarali zid ka normalizaciji odnosa. Ljudi koji su pokušavali da probiju taj zid najčešće nisu imali podršku u svojim državama. Naprotiv, velika većina ih je optuživala a izostala je politička, ekonomska i medijska podrška. Bili su to uski krugovi antiratno orijentisanih pisaca i umetnika koji su doprineli da se ta saradnja, ma koliko zanemarljiva bila, ipak održi.

Neprocenjiva vrednost u kulturnoj saradnji Srbije i Hrvatske leži upravo u činjenici da na tom planu ova dva naroda ne moraju počinjati od nule. Temelj građenja novih odnosa bazira se na zajedničkoj kulturi u kolektivnom sećanju ljudi koja je stvarana decenijama pre rata, duhovnom nasleđu naše dve države i nepostojanju jezičkih barijera. Pozitivna, kreativna

¹ Zoran Đerić, Srpski pisci u Hrvatskoj, hrvatski pisci u Srbiji. Problemi nacionalnog identiteta i književnog svedočanstava str. 227, Dijalog povjesničara - istoričara 9, Vršac 5.-7. novembar 2004.

² Zoran Đerić, Srpski pisci u Hrvatskoj, hrvatski pisci u Srbiji. Problemi nacionalnog identiteta i književnog svedočanstava str. 229, Dijalog povjesničara - istoričara 9, Vršac 5.-7. novembar 2004.

i progresivna iskustva iz perioda pre rata koja su postojala u medijima, televiziji, filmu, pozorištu, kulturnoj i intelektualnoj sceni bivše Jugoslavije mogu se prilagoditi novim uslovima i poslužiti kao zdrava osnova. Zoran Milutinović, predavač i šef katedre za istočnoevropske jezike i kulturu na London Juniversiti koledžu (London University College), smatra da Jugoslavija nije bila prost zbir svojih sastavnih nacionalnih kultura, već da je tokom sedam decenija svog postojanja uspjela da stvori jedan nadnacionalni, zajednički kulturni sloj u kome je učestvovala cela zemlja³.

Danas je nezamislivo zatvoriti i ograničiti kulturu i umetnost, kultura je oblast koja najživopisnije razvija dijalog između naroda i država. Kulturna saradnja i kulturna razmena podižu kvalitet dijaloga i razumevanja između naroda, otvaraju nove puteve i brišu granice. Dobra kulturna saradnja Srbije i Hrvatske kao i celokupnog Zapadnog Balkana dobrinosi bržoj integraciji ovih zemalja u Evropsku Uniju.

Međutim danas, iako u znatno manjem broju, još uvek postoje oni koji se suprotstavljaju kulturnoj razmeni ove dve zemlje i kojima je odgovarala izolacija u ratnom periodu. Sve je više ljudi koji su oslobođeni ideologije i veruju u potpuno otvaranje kulturnog prostora, postepeno pomirenje između dva naroda i samim tim otvaranju novih prilika umetnicima za afirmaciju i zaradu. Međunarodna saradnja i razmena u oblasti kulture i umetnosti uglavnom se odvija putem institucionalne saradnje, razmenom programa sa institucijama slične programske šeme, na osnovu individualnih gostovanja umetnika. Mnogi smatraju da su upravo film, pozorište i muzika bili ti koji su prvi probili kulturne granice između Srbije i Hrvatske posle rata.

Poslednji film snimljen u srpsko - hrvatskoj koprodukciji pre rata, bio je film Srđana Karanovića „*Virdžina*“ iz 1991. godine koji je rađen u produkciji Maestro filma iz Zagreba i Centar filma iz Beograda. Film je bio sniman u Hrvatskoj u blizini Knina, s obzirom da je sniman 1991. godine, sniman je uz velike poteškoće. Hrvatska publika ovaj film videla je tek 2005. godine, kada je prvi put bio prikazan u Hrvatskoj.

Trebalo je dosta vremena da prođe da se ponovo spoje dve najveće produkcije sa prostora bivše SFRJ.

Koliko je rat pokidao jedinstveni kulturni prostor i veze među ljudima, koliko se politička situacija preslikala se na sve životne oblasti, možda najslikovitije ilustruje odnos nekada sjajnog prijateljstva dva velikana srpskog i hrvatskog glumišta Bate Živojinovića i Borisa Dvornika. Ustvari, njihov odnos možda najbolje opisuje istoriju odnosa dva naroda, pa na neki način njihovo pomirenje daje nadu da su loša vremena iza nas. Dugogodišnje prijateljstvo pre rata, oštar sukob i nasilno prekinuto prijateljstvo za vreme, rata kao i sporadične izjave nakon rata, koje nisu davale nadu da prijateljstvo može da se obnovi, pa sve do pomirenja, oslikava turbulentni period i nestabilno tlo na kojem su se gradili odnosi naše dve zemlje.

Osamnaest godina nakon poslednje koprodukcije, hrvatski reditelj Vinko Brešan ponovo spaja hrvatsku i srpsku kinematografiju i pravi prvu srpsko - hrvatsku i hrvatsko - srpsku koprodukciju. Bio je to film koji je nastao po motivima dve drame Mate Matešića „*Nije kraj*“, koji je premijerno prikazan krajem 2008. godine u Sava Centru u Beogradu. Interesantno da je osnovna tematika ovog filma ljubavna priča u postratnoj sredini. Iste godine 2008. u Beogradskoj „Kinoteci“ davala se i retrospektiva igranih i dokumentarnih filmova reditelja Vinka Brešana. To je bila prva retrospektiva nekog reditelja iz Hrvatske u

³ Daily News Montenegro, April 5, 2010.

Srbiji od 1990. godine. Prikazivali su se filmovi „Svjedoci“, „Kako je počeo rat na mom otoku“, „Maršal“, „Hodnik“ i „Zajednički ručak“ kao i film „Nije kraj“.⁴

Pre ove koprodukcije rađena je još jedna koprodukcija, ali to nije bio igrani film, već koprodukcija dokumentarnog filma „Vukovar - Poslednji rez“ u produkciji televizije B92, 2006. godine. Kako sam autor filma Janko Baljak kaže, film su režirali nacionalisti iz Srbije i nacionalisti iz Hrvatske i da je to bio prvi nepropagandni film. Pokušaj da se napravi istinita priča o svemu što se dešavalo u Hrvatskoj - Vukovaru u proleće, leto i jesen 1991. godine. U ovom dokumentarnom filmu korišćeni su arhivski snimci i svedoci ratnih zbivanja u Vukovaru. Ovaj dokumentarni film bio je prikazan i u Beogradu na Fest-u i u Zagrebu na Zagrebačkom festivalu dokumentarnog filma.⁵

Janko Baljak reditelj iz Beograda smatra da: „po igranim filmovima, koji se bave ratnom tematikom u celom regionu, još uvek se ne može zaključiti kakav je to rat bio. To su bili manje-više filmovi koji su više bavili propagandom nego činjenicama, jer film, a pogotovo ratni, zavisi od finasijera, a finansijeri su bili vlade zemalja koje su želele da svoju istinu o ratu pošalju u svet. Mislim da treba da prođe neko vreme da bismo o tim filmovima ozbiljno razgovarali, bez obzira na sve oskare i nagrade koje su dobijali.“⁶ On kritikuje srpsku kinematografiju devedesetih godina i kaže da je paradoksalno to što je u Srbiji devedetih godina kinematografija doživela pravi bum i izbacila gomile filmova u vreme najveće krize, inflacije, represije i rata.

Iste godine, film „Karaula“ hrvatskog reditelja Rajka Grlića bio je prvi projekat u regionu koji je predstavljao koprodukciju svih zemalja (republika) sa prostora bivše Jugoslavije. U ovom filmu mogli su se videti glumci iz svih republika a projekat je bio potpomognut od strane ministarstava svih republika.

Prva srpsko - hrvatska koprodukcija u konkurenciji za "Zlatnu arenu" za strani film, "Konji vrani" koji je režirao, glumac i producent iz Srbije, Ljubiša Samardžić prikazana je 2007. godine na Filmskom festivalu u Puli.⁷

Poslednja hrvatsko - srpska koprodukcija bio je film „72 dana“ koji je režirao Danilo Šerbedžija a u kome igraju srpski glumci Bogdan Diklić, Mira Banjac, Nebojša Glogovac, Dragan Nikolić. Ovaj film premijerno je prikazan na filmskom festivalu u Puli 2010. godine.

Iako je region danas mnogo više povezan, postoji mnogo više inicijativa, poduhvata, projekta i saradnje čiji su proizvođači televizijski i filmski projekti, mnogi glumci, reditelji, scenaristi i producenti tvrde da je filmska koprodukcija skoro neprimetna. Mišljenja su podeljena i dok jedni smatraju da saradnje ima mnogo više, da su neke barijere koje su bile produkt devedesetih godina srušene, drugi ipak tvrde kako još uvek ima malo kulturnog udruživanja i zajedničkog rada na prostoru bivše Jugoslavije, a najviše ističu da su razlog tome nacionalističke politike i da politička situacija još uvek nije dovedena na taj nivo da se kulturna dešavanja odvijaju samostalno.

Hrvatski i srpski reditelji i producenti sastajali su se na radu još nekoliko filmova koji su bili koprodukcija više zemalja, tu je pre svega:

- Film koji je sniman 2008. godine „Neke druge priče“ koji je bio koprodukcija pet zemalja bivše Jugoslavije: Srbije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Slovenije i Makedonije. Ovaj film dobio je podršku Fonda za podršku evropskih koprodukcija i saradnje u oblasti filma, koji deluje pri Savetu Evrope.
- Hrvatski film „Metastaze“ sniman 2009. godine, hrvatskog reditelja Branka Šmita koji je bio koprodukcija Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Srbije. Ovaj film je odneo i

⁴ Nedeljnik VREME, br. 691, 2004. god.

⁵ Izvor <http://www.slobodnaevropa.org>

⁶ Izvor <http://www.slobodnaevropa.org>

⁷ Izvor <http://www.pulafilmfestival.hr>

nagradu za najbolji film u takmičarskom programu Evropa bez Evrope na 38. FESTU u Beogradu.

- Film „*Tuđa krv*“ čija je promocija održana na Sinema sitiju 2009. godine je koprodukcija između Srbije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Nemačke i Austrije. Snimanje ovog filma podržalo je i Ministarstvo kulture Republike Srbije.
- Najnoviji film Rajka Grlića „*Neka ostane među nama*“ takođe je koprodukcija i to hrvatsko - srpsko - slovenačka. Ova koprodukcija imala je premijeru 2010. godine.
- Zatim film Đođa Balaševića „*Kao rani mraz*“ 2010. godine koji je rađen u zajedničkoj saradnji producenstskih kuća Bosne i Hercegovine, Srbije, Hrvatske i Mađarske.
- I hrvatski glumci pojavljivali su se u srpskim filmovima, kao što su se i srpski glumci pojavljivali u hrvatskim filmovima.
- 2003. godine Mirjana Karanović igrala je u filmu Vinka Brešana „*Svjedoci*“, koji je 2004. godine osvojio nagradu za mir na Berlinskom filmskom festivalu.
- Hrvatska glumica Mira Furlan igrala je u filmu Gorana Markovića „*Turneja*“ iz 2008. godine, a nakon toga i u seriji „*Vratiće se rode*“, koja je nakon velikog uspeha u Srbiji počela da se emituje i u drugim ex - Jugoslovenskim republikama.
- Hrvatska glumica Nataša Janjić glumila je u srpskom filmu „*Sveti Georgije ubiva aždahu*“ iz 2009. godine, ona će posle toga igrati i u dramskoj seriji „*Na terapiji*“ sa Mikijem Manojlovićem koja se davala krajem 2009. početkom 2010. godine.
- Mirjana Karanović igrala je u filmu hrvatske rediteljke Dorotee Vučić „*Torta sa čokoladom*“ 2009. godine.
- Nebojša Glogovac u filmu Antonia Nuića „*Kenjac*“, a film je prikazan na filmskom festivalu u Puli 2009. godine

Veliki doprinos u razmeni filmova između republika imaju svakako filmski festivali koji se održavaju kako u Srbiji tako i u Hrvatskoj. Većina ovih festivala nastala je tek raspadom Jugoslavije, veoma skromno, što zbog oskudevanja u sredstvima, što zbog izolacije i nedostatka tradicije i imidža. Ali uz veliku hrabrost i entuzijazam ljudi koji su ih vodili, uspeali su da razbiju barijere i pored redovnog stranog repertoara privuku i publiku željnu filmova „iz komšiluka“. Zahvaljujući ovim festivalima uspela se održati razmena filmskih iskustava i ostvarenja, glumaca, reditelja i scenarista na velikim platnima susedne zemlje, što u kontekstu tadašnje političke klime nije bilo ni malo lako.

Tu se svakako ističu:

Filmski festival Motovun koji se od 1999. godine održava u Istri, a osnovao ga je Rajko Grlić. Na tom festivalu se još 2001. godine emitovao srpski film „*Munje*“, 2002. godine „*Srbija godine nulte*“ Gorana Markovića, kao i film „*Apsolutnih sto*“ Srđana Golubovića, 2003. godine „*Skoro sasvim obična priča*“, 2004. godine „*Kad porastem biću kengur*“, „*Simfonija nebeskog grada*“, 2006. „*Sutra ujutro*“, kao i nekoliko dokumentarnih filmova. U julu ove godine prikazana su tri filma iz Srbije koji su se takmičili za nagrade u kategoriji filmova iz zemalja bivše SFRJ.

Filmski festival Cinema City koji se održava u Novom Sadu, na kojem je ove godine predstavljeno nekoliko hrvatskih filmova: „*Moram spavat anđele*“, „*Hrabro i na rezultat*“, „*Kenjac*“, „*Metastaze*“, „*Na putu*“, „*Neke druge priče*“ film pet mladih rediteljki iz zemalja bivše Jugoslavije, „*Zagrebačke priče*“ film jedanaest hrvatskih autora i dr.

Na međunarodnom filmskom festivalu FEST - Beograd: 2002. godine predstavljani su hrvatski filmovi „*Poslednja volja*“ i „*Kraljica noći*“, 2004. godine „*Svjedoci*“, 2006.

„Dupleks“ - animirani film, 2008. godine film „On-off“, na ovogodišnjem, 38. FESTU pobjednik je bio hrvatski film „Metastaze“.

Na hrvatskom festivalu ZagrebDox-u 2010. godine, predstavili su se dokumentarni filmovi iz Srbije: „Selo bez žena“, muzički dokumentarac: „Bajaga - muzika na struju“ u režiji Miloša Jovanovića i film Željka Mirkovića „Dugo putovanje kroz istoriju, historiju i povijest“. Srpski film Milice Denić „Kriva je“ dobilo je posebno priznanje.

Uprkos izolacijama i svim predrasudama nastalim od devedesetih godina na ovamo, kulturni stvaraoci svojim delima pokazali su da postoji posebna veza između naroda iz ovih susednih zemalja. Filmovi su postali sve popularniji izvan svojih matičnih zemalja, neki od naših glumaca pripisuju to sličnoj umetničkoj estetici i praktično zajedničkom jeziku. Zoran Cvijanović kaže: „Suština je u tome da mi razumemo jedni druge, i to je presudno“.⁸ Ljudi iz filmske industrije u Srbiji smatraju da je lakše raditi sa kolegama iz Hrvatske jer sve veći broj koprodukcija pruža priliku za kvalitetnije kastinge i bira se između većeg broja glumaca. Da bi se distribuirali filmovi između naše dve zemlje nisu potrebni prevodi i sinhronizacija i to je velika prednost.

Poslednja gostovanja naših pozorišta sa operom na Hrvatskoj sceni i Hrvatskih na našoj, pre rata, bila su krajem devedesetih. Tako je Narodno pozorište iz Beograda gostovalo u Dubrovniku 1989. godine sa operom „Atila“, a 1990. hrvatska opera „Valkire“ gostovala je u Narodnom pozorištu u Beogradu. Opersko stvaralaštvo i razmena kako pozorišta, odnosno opera, tako i pojedinačnih nastupa operskih pevača, solista, u susednoj zemlji bili su skoro zanemarljivi. Ista situacija bila je i kad je u pitanju balet.

Tek krajem 2003. godine Narodno pozorište iz Beograda gostovalo je sa operom „Dr. Džekil i Mr. Hajd“ u Zagrebu. Iste godine balet Staše Zurovca „Cirkus primitif balet“ gostovao je u Srbiji, a tada isti koreograf na sceni Narodnog pozorišta Beograd postavio je balet „Ko to tamo peva“ koji je imao premijeru 2004. godine i za koju je dobio aprilsku nagradu. I ovi podaci mogli bi se uzeti kao počeci saradnje u ovoj kulturnoj oblasti posle rata. Od 2008. godine gostovanje solista je mnogo učestalije, nacionalni prvak Zagrebačke opere Vitomir Marof nastupio je u Beogradu u „Trubaduru“, gde je tumačio ulogu Grofa Lune.

Već 2008. imamo zapaženija gostovanja hrvatske opere i baleta u Srbiji. Tako je 2008. godine u prvoj reprizi baletske predstave „Mačak u čizmama“ u ulozi mačka gostovao Georgi Stanču, prvak Hrvatskog narodnog kazališta iz Zagreba.⁹

2009. godine u SNP u Novom Sadu na sceni Jovan Đorđević odigran je balet „Božanstvena komedija“ sa Stašom Zurovcem i celom postavom hrvatskog baleta.¹⁰

Skoro dve decenije kasnije doći će do prve srpsko - hrvatske koprodukcije dva operska ansambla iz Srbije i Hrvatske. Opera i teatar Madlenianum iz Zemuna u koprodukciji sa Operom b.b. iz Zagreba pripremili su dve Menotijeve kamerne opere „Telefon“ i „Medijum“. 15. februara 2009. godine izvedena je premijera u Zagrebu, par dana posle toga i u Beogradu. U Srbiji su pod pratnjom orkestra Madlenianum, a u Hrvatskoj ih prati orkestar Opere b.b. Do ove koprodukcije je došlo međuoperskom solidarnošću, bez posredovanja dve države.

Posle prve uspešne operske koprodukcije nastala je i druga. Ova koprodukcija je takođe bila saradnja Opere i teatra Madlenianum iz Zemuna i Opere b.b. iz Zagreba i izvedene su 2010. godine u Zemunu, Požarevcu i Zrenjaninu, kao i u Zagrebu, Puli i Varaždinu. Dve

⁸ Izvor <http://www.balkaninsight.com>

⁹ Gradanski list, 09. 11. 2008. godine

¹⁰ Arhiv Narodnog pozorišta Beograd

opere u jednom činu „Anželika“ i „Rita“, tim opere „Rita“ čine umetnici iz Zagreba, dok je autorski tim opere „Anželika“ podeljen između zagrebačkih i beogradskih umetnika.¹¹

Na BEMUS-u 2009. godine gostuje ansambl Kantus iz Zagreba na Kolarcu. Na Međunarodnoj tribini kompozitora u Beogradu, gostovao je zagrebački gudački kvartet „Rucner“. Na Danima hrvatske glazbe u Puli gostovala je grupa srpskih izvođača i kompozitora i beogradska pijanistkinja Nada Kulundžija i ansambl „Donne di Belgrado“ nastupili su na Zagrebačkom Muzičkom Bienalu.

Ovo je samo deo teksta objavljenog u NIN-u 2002. godine u rubrici kultura:

„U Zagreb je počela da stiže štampa iz Srbije i Jugoslavije, u nekim knjižarama ispod pulta su mogle da se nabave knjige iz Beograda. U glavni grad Hrvatske zatim su doputovali Bora Todorović i Milena Dravić i oduševili publiku u satiričnom pozorištu „Kerempuh“ (bivši „Jazavac“). Aplauz za beogradske glumce bio je upravo frenetičan, a u publici su sedeli njihovi prijatelji iz srećniji glumačkih i političkih vremena, od Vanje Draha do Relje Bašića. Milena Dravić na kraju je i zaplakala od uzbuđenja. Njene suze uskoro su, međutim, dobile različite političke nijanse, pa je gostovanje Beograđana u Zagrebu svako objašnjavao onako kako mu je tog trenutka u dnevnoj politici odgovaralo. Kritičari su tvrdili da predstava Dušana Kovačevića i Zvezdara teatra „Lari Tompson - tragedija jedne mladosti“ i nije nešto posebno, a gledaoci su, navodno, pljeskali iz kurtoazije. Političari su tvrdili da je dolazak Milene Dravić u Zagreb važniji od njene uloge u „Lari Tompsonu“, a neki novinari su od Bore Todorovića po svaku cenu želeli da izvuku izjavu o „žrtvama i agresorima“ u prethodnom hrvatsko-srpskom ratu.

Nekoliko meseci kasnije, politički folklor koji uvek prati događaje na relaciji Zagreb - Beograd, pokazao je da će ovo pitanje još zadugo opterećivati svaki pokušaj bilo kakve komunikacije između dva grada i dve države. Najsvježiji primer je neuspelo gostovanje Hrvatskog narodnog kazališta iz Zagreba u Jugoslovenskom dramskom pozorištu u Beogradu. Zvanično objašnjenje otkazanog gostovanja Zagrepčana svelo se na tehničke probleme, odnosno ovdašnju konstataciju da je beogradska pozorišna scena premala za potencijal zagrebačkih glumaca. Nezvanično, radilo se o odbijanju glumca Krunoslava Šarića da nastupi pred beogradskom publikom. S njim su se solidarisali kolege...“¹²

Među prvim gostovanjima naših pozorišta u Hrvatskoj pominje se učestvovanje Jugoslovenskog dramskog pozorišta na otvaranju 16. Festivala međunarodnog filma u Splitu 2003. godine sa „Skupom“ u režiji Jagoša Markovića.

Po podacima sa kojim raspoložem moglo bi se reći da će tek 2004. godine početi malo intezivnija saradnja pozorišta i pozorišnih umetnika između Srbije i Hrvatske.

Tako je 2004. godine hrvatski reditelj Paolo Madeli posle mnogo godina postavio „Italijansku noć“ na sceni Jugoslovenskog Dramskog Pozorišta. Na 49. Sterijinom pozorju 2004. godine gostovao je Teatar iz Zagreba sa predstavom „Kako ubiti predsednika“.¹³

Polako su se hrvatski reditelji i glumci koji su nekada radili u Beogradu te godine vraćali, ali to je još uvek bila saradnja koja je rezultat pojedinačnih entuzijasta. Sve su to još uvek bili izuzetno mali pomaci i davala se tek po koja predstava godišnje kako hrvatske u Srbiji, tako i srpske u Hrvatskoj. Tako je predstava Dušana Kovačevića „Kapetan John Peoplefox“ gostovala 2005. godine u Istarskom narodnom kazalištu u Puli. A u Zagrebačkom kazalištu mladih predstava Biljane Srbljanović "Skakavci" Jugoslovenskog dramskog pozorišta iz Beograda. Bilo je to prvo gostovanje JDP-a u Zagrebu nakon punih 16 godina.

¹¹ Arhiv Opere i teatra Madlenianum

¹² NIN, 2706 07. novembar 2002.

¹³ Izvor <http://www.pozorje.org.rs>

Beogradski reditelj Jagoš Marković radio je 2005. godine u Hrvatskom narodnom kazalištu u Rijeci predstavu „Galeb“. Na pedesetom jubilarno Sterijinom pozorju u Novom Sadu igrala se i predstava „Jazz“, Hrvatskog narodnog kazališta iz Rijeke. 2006. godine „Predstava Hamleta u selu Mrduša Donja“ Ive Brešana, gostovala je u Ateljeu 212 u Beogradu. Iste godine, 2006. Somborsko Narodno pozorište gostovalo je u Istarskom narodnom kazalištu u Puli sa predstavom „Paradoks“ u režiji Egona Savina. Zatim predstava „Gospođa ministarka“ takođe Somborskog Narodnog pozorišta iste godine izvedena je u Belom Manastiru.

Sledeća, 2007. godina, posebno se ističe. Za nju bi se moglo reći da je donela sa sobom mnogo više u pozorišnoj saradnji nego sve prethodne godine. Gostovanja su bila mnogo učestalija, kao i raznovrsnost teataru koja su dolazila kod nas i naša koja su gostovala u Hrvatskoj, brojniji su bili i festivali na kojima su pozorišta izvodila svoje predstave, gostovali reditelji i scenaristi. Beograd je ugostio mnoga hrvatska pozorišta, angažovao hrvatske reditelje i pisce. Najviše je bilo individualnih angažmana i počelo je „mešanje“ pozorišnih scena.

Tako na Međunarodnom festivalu malih scena u Rijeci, 2007. godine gostuju:

- Atelje 212 sa predstavom „Odumiranje“ u režiji Egona Savina, kao i BITEF i Jugoslovensko Dramsko Pozorište sa predstavom „Cirkus historija“.
- Somborsko Narodno pozorište gostovalo je sa predstavom „Noć ludaka“ u Vukovaru, a isto pozorište odigralo je i predstavu i u Kazalištu Virovitica.
- Hrvatsko pozorište Gavela gostovalo je u Beogradskom dramskom pozorištu sa predstavom „Četvrta sestra“ u kojoj je igrao popularni hrvatski glumac Ivica Vidović koji je tada i dao intervju u kome je rekao: „Ne samo da verujem, nego sam i siguran da pozorište ima snagu da pomiri - sve više i više se „mešamo“ i spajamo“.¹⁴ On je tad izjavio da i on kao i njegove kolege glumci jedva čekaju da pomešaju ansamble.
- Projekat reditelja Borisa Bakala i zagrebačke trupe „Bacači sjenki“ nazvanom „Edž-Position“, gostovali su na Bitef-u.
- U okviru pozorišnog festivala dramskog kazališta „Gavela“ u Zagrebu, te godine održavale su se „22. Gaveline večeri“ na kome je svoje predstave izvelo Srpsko narodno pozorište iz Novog Sada sa predstavom „Ja ili neko drugi“.
- Na 52. Sterijinom pozorju predstavilo se pozorište mladih iz Osijeka.
- Predstava „Antigona“ u režiji Ivane Vujić, učestvovala je na Osmom festivalu kamernog teatra „Zlatni lav“ u Umagu.

Sa godinama koje su dolazile, saradnja je bila sve intenzivnija. Bilo je sve više gostovanja, sve više su se mogli pročitati intervjui hrvatskih reditelja i glumaca u srpskoj dnevnoj štampi, festivale su popunjavala kako imena hrvatskih glumaca, reditelja, predstava i pozorišta u Srbiji, tako isto i srpskih u Hrvatskoj. Oni koji nisu želeli i kojima nije odgovarala saradnja, odbijali su da priznaju svaki pomak i svaki doprinos većoj razmeni ma koliko on bio očigledan.

Tako je 2008. godine ansambl Srpskog narodnog pozorišta iz Novog Sada sa predstavom „Brod za lutke“ gostovao u Puli, Zagrebu i Rijeci. Prvo veče predstava „Brod za lutke“ odigrana je u Istarskom narodnom kazalištu u okviru programa međunarodne kulturne saradnje „Dani Vojvodine“.

Inače, „Dani Vojvodine u Istri“ i „Dani Istre u Vojvodini“ održavaju se u kontinuitetu od 2001. godine, a ova saradnja manifestuje se najpre u kulturnim, političkim i privrednim kontaktima.

¹⁴ Večernje Novosti, 10. novembar 2007.

- Na „23. Gavelinim večerima“ 2008. godine predstavilo se Srpsko narodno pozorište iz Novog Sada sa predstavom „Brod za lutke“, kao i Jugoslovensko dramsko pozorište iz Beograda sa predstavom „Tako je moralo biti“.
- Na Međunarodnom festivalu malih scena u Rijeci, 2008. godine gostovalo je Beogradsko dramsko pozorište sa predstavom Egona Savina i Atelje 212 sa predstavom Gorana Markovića „Narančina kora“.
- U novembru mesecu na sceni SNP u Novom Sadu gostovalo je Gradsko dramsko kazalište „Gavela“ iz Zagreba sa predstavom „San Ivanjske noći“.
- Predstava „Lažeš, Melita“ malog pozorišta „Duško Radović“ osvojila je tri nagrade na festivalu „Mali Marulić“ u Splitu. Predstava je nagrađena za predstavu u celini, najbolju žensku ulogu i najbolju adaptaciju dramskog teksta.

Pozorišna gostovanja nastavljaju se i 2009. i 2010. godine.

- Na Festivalu profesionalnih pozorišta Vojvodine gostovalo je Hrvatsko narodno kazalište iz Osijeka, kao i Hrvatsko pučko kazalište sa Hvara sa predstavom „Ribarenje i ribarsko prigovaranje“.
- Srpsko narodno pozorište gostovalo je u decembru sa predstavom „Leopold iz Leenanea“ u kazalištu Gavela, a zagrebačka predstava „Bo Net“ u Bitef-u.
- Jugoslovensko dramsko pozorište otvorilo je Međunarodni festival malih scena u Rijeci predstavom „Tartif“, a učestvovali su i Narodno pozorište iz Beograda sa delom „Seksualne neuroze naših roditelja“.
- Jugoslovensko dramsko pozorište gostovalo je u Gaveli sa predstavom „Kandid“.
- Na 33. danima satire koji se održava u zagrebačkom Satiričnom kazalištu Kerempuh, Beogradsko dramsko pozorište predstavilo se sa izvođenjem drame Simona Benta Elling.
- Na 24. „Gavelinim večerima“ u Zagrebu, Zvezdara teatar je predstavila delo Dušana Kovačevića „Generalna proba samoubistva“.
- Na 54. Sterijinom pozorju gostovali su: Hrvatsko narodno kazalište Ivana pl. Zajca iz Rijeke sa predstavom „Turbofolk“, „Moj obračun s njima“ kazalište Ulysses sa Briona, „Balade Petrice Kerempuha“ kazalište Ulysses, „Romeo i Julija 68.“ kazalište Ulysses, „Pijana noć 1918.“ kazalište Ulysses, kao i „Kralj Lir“ takođe sa kazalištem Ulysses sa Briona.
- Ove godine Međunarodni festival malih scena u Rijeci otvorilo je Narodno pozorište iz Beograda sa predstavom „Derviš i smrt“, a nastupilo je i Beogradsko dramsko pozorište sa predstavom „Sanjari“.
- U Zagrebu na Gumbekovim danima Pozorište Slavija gostovalo je sa „Bračnim kabareom“. A na devetom međunarodnom pozorišnom festivalu „Slavija“, hrvatski teatar Rugatino iz Zagreba izveo je predstavu „Bog masakra“ u režiji Franke Perković.
- Na pozorišnom festivalu Mucijevi dani koji je ove godine prvi put održan, Dramsko kazalište Gavela iz Zagreba izvelo je premijerno predstavu „Per Gint“. Gostovalo je i Gradsko kazalište Sisak sa predstavom „Kos“.
- U novoj sezoni beogradskog Ateljea 212 već je najavljeno gostovanje zagrebačke pozorišne trupe sa predstavom „Revolucija“.

U Hrvatskoj danas i srpski književnici dobijaju svoje mesto, srpske pisce objavljuju izdavačke kuće Profil, Algoritam, V.B.Z. koji objavljuju savremene srpske pisce Vladimira Arsenijevića, Marka Vidojkovića, Srđana Valjarevića. V.B.Z. je objavio i zbirku stripova Aleksandra Zografa „Tušta i tma“ i zbirku književnih kritika „Famoznih 400 km“ Teofila

Pančića. Beogradski pisac Predrag Crnković na konkursu za najbolji neobjavljeni roman izdavačke kuće VBZ 2008. godine iz Zagreba osvojio je prvu nagradu romanom „Beograd za pokojnike“. Na srpsko tržište poslednjih godinu - dve kročile su i velike hrvatske kuće sa svojim ispostavama u Beogradu kao što su V.B.Z., Profil i Algoritam. Na Beogradskom sajmu knjiga od 2001. godine mogla su se kupiti prva izdanja hrvatskih pisaca. Od 2006. godine pojavljuju se mnogi gosti iz Hrvatske: Dean Duda, Robert Perišić, Daša Drndić, Miljenko Jergović, Vlaho Bogišić i dr.

Početak 2000. veliki doprinos dao je FAK Festival A(ternativne) Književnosti koga su činili eminentni hrvatski književnici koji su 2001. gostovali u Novom Sadu, a već sledeće godine u Beogradu. Na FAK-u su se susretali srpski i hrvatski književnici i bio je to novi kontakt i potpuno osveženje posle godina nedostatka komunikacije.

U to vreme u Beogradu je osnovana nova izdavačka kuća Rende koja je prva počela da objavljuje knjige hrvatskih pisaca, a nedugo zatim i izdavačka kuća Fabrika knjiga. Bili su to mali nezavisni izdavači koji su i danas vodeći u objavljivanju hrvatskih pisaca, poneku knjigu objavila je i Flavija Rigonata. Zahvaljujući ovim izdavačima danas se u Srbiji čitaju Vedrana Rudan: „Uho, grlo, nož“, „Ja nevjernica“, „Ljubav na poslednji pogled“, Miljenko Jergović: „Mama Leone“, „Dvori od oraha“, „Roman o Korini“, „Ruta Tannenbaum“, Ante Tomić: „Dubravka Ugrešić: „Kultura laži“, Robert Perišić: „Možeš pljunuti onoga tko bude pitao za nas“, „Užas i veliki troškovi“ i dr. Izuzetno retko se i danas događa da neka velika izdavačka kuća ima sličan poduhvat, jedan od njih je bio kada je Prometej objavio knjigu Ante Tomića „Što je muškarac bez brkova“ i izdavačka kuća Filip Višnjić koja je objavila „Pisma u Beograd“ sa prepiskom Krleže, Ujevića, Ristića i dr.

Srpska dnevna štampa je 2009. godine objavila da je Igor Mandić najpopularniji hrvatski pisac u Srbiji nakon što je na Beogradskom sajmu objavio svoje dve knjige „Bračna kuhinja“ i „U zadnji čas“.

Veliki doprinos u razvoju i razmeni književnika dao je Centar za kulturnu dekontaminaciju u Beogradu, gde su mnogi hrvatski pisci promovisali svoje knjige, držali predavanja, održavali okrugle stolove i književne večeri zajedno sa srpskim piscima, kao što je Dubravka Ugrešić, hrvatski pisac Miljenko Jergović koji je 2009. predstavio svoju knjigu „Srda pjeva sumrak na duhove“, Ante Tomić „Čudo u Poskokovoj Dragi“ i dr. U martu ove godine Robert Perišić promovisao je svoju knjigu „Naš čovjek na terenu“ u Kulturnom centru Grad u Beogradu. I mladi srpski književnici gostuju u Zagrebu. Tako su na festivalu Revija mladih književnosti u Zagrebu 2009. godine gostovali književnici iz Srbije koji do tada nisu objavljivali u Hrvatskoj kao što su: Srđan Papić, Daniel Kovač, Andrija Matić, Bojana Mladenović i drugi. 2010. godine u Zagrebu je održan skup razmena pisaca između Hrvatskog društva pisaca i Srpskog književnog društva.

Narodna biblioteka Srbije 2003. godine pokrenula je projekat koji je bio veliki doprinos u zbližavanju i otvaranju tržišta knjiga između Srbije i Hrvatske. Ona je u svom trogodišnjem projektu unapređenja tržišta knjige Bibliodyssey 2003.-2006. objavila više knjiga u koprodukciji izdavača Srbije i Hrvatske, obezbedila je da prvi put posle rata knjige nekih hrvatskih izdavača budu dostupne u javnim bibliotekama Srbije i knjige srpskih izdavača u hrvatskim bibliotekama. Dvadeset matičnih biblioteka u Srbiji dobilo je 1.200 naslova hrvatskih izdavača, a sedamnaest matičnih hrvatskih biblioteka oko 1.300 knjiga izdavača iz Srbije. Veliki doprinos Narodne biblioteke Srbije jeste ta regionalna saradnja sa centralnim bibliotekama bivših Jugoslovenskih republika, razmena publikacija, uspostavljanje

sistema uzajamne katalogizacije i dr. Bio je to jedan od najznačajnijih i najskupljih projekata u oblasti kulture.¹⁵

Razmena slikara i izložbe autora iz susedne zemlje, devedesetih godina bile su izuzetno retke, poneki umetnik iz Hrvatske pojavljivao se na slikarskim kolonijama, ali o tome ima veoma malo podataka. Od 2006./ 2007. godine i ova grana umetnosti počinje intenzivnije da se razvija između dva suseda.

2007. godine, Narodni muzej iz Beograda sa autorkom Ljubicom Miljković priredio je Zagrebu izuzetan kulturni događaj. Bila je to izložba sto vrhunskih dela hrvatske umetnosti, iz zbirke Narodnog muzeja iz Beograda. U Narodnom muzeju u Beogradu nalazi se preko 900 dela hrvatskih umetnika u raznim zbirkama. Iste godine u galeriji Generalnog konzulata Republike Srbije u Rijeci bila je postavljena izložba Dragana Jelovca i Rajne Kosanović, akademskih slikara iz Beograda.

2009. godine umetnici iz Hrvatske u okviru projekta Likovni stvaraoči učestvovali su na XII sazivu umetničke kolonije „Njaradi“. Iste godine u Subotici, u Modernoj galeriji bila je postavljena izložba Savremeni hrvatski crtež, na kojoj je bilo predstavljeno više od 70 autora različitih generacija i pravaca, sa preko 140 crteža i slika.

Mnogo samostalnih umetnika i slikara iz Hrvatske imalo je samostalne izložbe kako u Beogradu, tako i po drugim gradovima u Srbiji. Tako je Vesna Karakaš učestvovala 2009. godine na izložbi Tragovi-Vinča kao inspiracija u Galeriji savremene umetnosti u Smederevu, zatim u Kulturnom centru Grocka i na grupnoj izložbi Tragovi-Vinča kao inspiracija u galeriji SKC Novi Beograd. 2010. u Zbirci strane umetnosti Muzeja grada Novog Sada Izložba Savremeni hrvatski nakit, na kojoj su bili predstavljeni radovi 16 hrvatskih umetnika čije je likovno delovanje usmereno na likovnu disciplinu umetničkog nakita. Hrvatski umetnik Eugen Borkovski predstavio je svoj rad beogradskoj publici u Galeriji "Ozon" postavkom "Bijela izložba". Ovo su samo neki od primera samostalnih izložbi za koje postoje podaci.

Očigledan primer dobre saradnje i volje za dobrom saradnjom je program koji je počeo 2009. godine u Istri. Dani srpske kulture u Istri, odvijaju se pod pokroviteljstvom Istarske županije, Pule i Beograda, turističkih organizacija oba grada, Ministarstva za kulturu Srbije i Filmskog centra Srbije. Ova manifestacija se odvija u nekoliko gradova u Istri u: Rovinju, Puli, Umagu, Labinu i Raši. Dani srpske kulture u Istri održali su se prvi put 2009. godine kao pilot projekat i već ove godine, u aprilu kada su se održavali, dobili su ocenu ozbiljnog projekta koji prerasta u značajan događaj koji doprinosi boljoj saradnji dva naroda, većoj prisnosti, unapređenju odnosa, očuvanju stabilnosti i kulturnoj razmeni. Ove godine, tim povodom, na Danima srpske kulture u Istri učestvovali su mnogi srpski glumci: Rada Đuričin, Vjera Mujović, Ljiljana Jakšić, pesnici, muzičari, slikari, manifestaciju je otvorila izložba slika četiri umetnice iz Srbije, učestvovali su solisti Beogradske opere: Aleksandra Angelov i Miodrag Jovanović koji su izveli operne arije, hor Mokranjac, nacionalni folklorni ansambl Kolo, Filmski centar Srbije predstavio je nekoliko filmova: „Sveti Georgije ubiva aždahu“, „Tamo i ovde“, „Turneja“, igrala se i predstava „Čovek čoveku“.

Veliki doprinos kulturnoj razmeni, unapređenju kulturne saradnje i izgradnji što boljih odnosa između Srbije i Hrvatske ima svakako Mešovita srpsko - hrvatska komisija za povraćaj kulturnih dobara. Ova komisija zajednički je formirana 2002. godine, kako bi se utvrdio broj evakuisanih pokretnih kulturnih dobara sa teritorije Republike Hrvatske, koja su evakuisana za vreme rata od 1991. do 1995. godine. Republika Srbija zahvaljujući sredstvima koje je obezbedilo Ministarstvo kulture RS i Izvršno veće AP Vojvodine, konzervatori Pokrajinskog zavoda za zaštitu spomenika kulture preuzela je na sebe obavezu da restaurira

¹⁵ Izvor <http://www.nb.rs>

evakuisana dela, a Ministarstvo Republike Hrvatske obezbedilo je sve neophodne uslove, prostorne i klimatske za njihovo čuvanje. Sastanci Komisije održavali su se i u Srbiji i u Hrvatskoj, veliki broj kulturnih dobara je već vraćen a u naredne dve godine planira se završetak programa povraćaja kulturnih dobara. 19.07.2010. Predsednik Tadić predao je Predsedniku Josipoviću u Beogradu Ikonu Svete Bogorodice odnetu iz Crkve svetog Dimitrija iz Dalja. Na sastanku komisije krajem 2009. godine u Hrvatskoj, gde je i predočen program povratka kulturnih dobara u 2010. godini iznet je podatak da je do tad vraćeno oko 25 000 pokretnih kulturnih dobara u hrvatske muzeje, galerije i crkve.

Što se tiče muzičke scene bivše SFRJ, ona je bila izuzetno raznovrsna i bogata. Raspadom i ratom i muzika je poprimila druga, nacionalistička, obeležja. Mnogi muzičari iz Srbije neposredno posle rata davali su izjave da nikada neće gostovati u Hrvatskoj, kao što su i hrvatski muzičari odbijali svoja gostovanja u Srbiji, neki su čak izjavili da nikada više neće zapevati u Srbiji. Oliver Dragojević ostao je do današnjeg dana dosledan svom stavu da nikada neće nastupati u Srbiji iako se njegove pesme slušaju na svakom koraku i on je jedan od muzičara čiji su albumi najprodavaniji u Srbiji. Njegove stavove dele i Mišo Kovač i Tereza Kesovija, kao i Bora Đorđević. I pored takvih izjava i stavova, neki muzičari, kao što je bio Arsen Dedić, održavali su kontakte sa nekim svojim kolegama iz Beograda i za vreme rata. Kada je nastupio mir 1995. godine, muzičari poput Dedića načinili su pionirske korake ka ponovnom uspostavljanju pokidanih kulturnih veza između hrvatske i srpske muzičke scene. Ali to zbližavanje sporo je napredovalo. Kako su zategnuti odnosi vremenom otopljavali, moglo bi se reći da su muzičke zvezde bivše SFRJ bile prve koje su pored pozorišnih umetnika probile barijere. Danas najveće muzičke zvezde ex Jugoslavije poput Arsena Dedića, Bajage, Josipe Lisac, Zdravka Čolića, Balaševića, Masima Savića, Neno Belana i dr. ponovo nastupaju pred punim dvoranama, izuzetno posećenim, na svojim koncertima, muzičkim festivalima i raznim muzičkim događajima i u Srbiji i Hrvatskoj.

Međutim, devedesetih godina došlo je do potpunog rasplamsavanja jednog muzičkog pravca, koji je nastao još osamdesetih godina, bio je to kako ga je prvi nazvao muzičar Rambo Amadeus - Turbo folk. Turbo folk bio je pravac koga mnogi povezuju sa devedesetima i režimom Slobodana Miloševića i doživljavaju ga kao srpski produkt tog vremena koji se povezuje sa nacionalizmom. On se javio još početkom osamdesetih godina, ali devedesetih godina on doživljava vrhunac svoje popularnosti i širi se u celom regionu. Turbo folk kao jedan subkulturni fenomen i njegovi nosioci bili su prvi prihvaćeni u Hrvatskoj još u vreme dok je rat trajao. Srpski folk postao je najpopularnija muzika među hrvatskom omladinom. U većini hrvatskih diskoteka, kafića, širom Hrvatske slušaju se Ceca, Seka, Karleuša, iako je bez obzira na svoju ogromnu popularnost u Hrvatskoj, Ceca izjavila, baš kao i Oliver Dragojević, da nikada neće pevati u Hrvatskoj. Ta popularnost još uvek izaziva nelagodnost povezanu sa prošlošću. Muzički kritičari kažu da je to upravo posledica tržišne kalkulacije i da mnogi muzičari na to gledaju kao na biznis. Ali i to je bila razmena, samo na polju estrade, koja je isto na jedan način otvarala dijalog. Alka Vujica i Sandi Cenov bili su prvi koji su nastupali u Srbiji iz Hrvatske posle rata. A Bajaga, Neda Ukraden i Miroslav Ilić u Hrvatskoj. Miroslav Ilić je na svoj koncert u Zagreb doveo pobednike trubačkog festivala u Guči i frulaša Boru Dugića. Mnogi srpski pevači snimaju svoje spotove na hrvatskom primorju.

Srpskih pevača nema mnogo na hrvatskoj televiziji i radiju, ali su koncerti srpskih izvođača u Hrvatskoj jako posećeni. Ove godine Željko Samardžić i Neda Ukraden takmičili su se na Hrvatskom Radijskom festivalu. Na srpskim televizijama, na radiju i u štampi situacija je znatno drugačija i ovde se skoro podjednako emituju srpska i hrvatska muzika, hrvatski muzičari gostuju po skoro svim tv kanalima i zabavnim emisijama, a u skoro svim dnevnim novinama mogu se videti intervjui sa hrvatskim zvezdama. Danas, Severina je izuzetno

popularna u Srbiji i puni koncertne dvorane, kao i grupa Magazin, Nina Badrić, Goran Karan, Boris Novković...

Nije koprodukcija bila zabeležena samo na filmu, televizijske kuće počele su saradivati na zajedničkim projektima, odnosno, rimejku telenovela. Tako je televizija FOX u saradnji sa RTL-om realizovala domaću verziju čuvene kolumbijske serije „Ružna Beti“, koju su nazvali „Ne daj se Nina“ 2007. godine. Serija se snimala i u Beogradu i u Zagrebu, većina glumačke postave bila je iz Hrvatske, u seriji su glumili i srpski glumci Bojana Ordinačev i Andrija Milošević, kao i glumci iz drugih ex-Jugoslovenskih republika.

Iako mnogi smatraju ovaj žanr niskom umetničkom vrednošću i jeftinom zabavom, ono što se mora priznati je da je ona nadmašila ostale oblike kulturne saradnje. Uzajamna saradnja u popularnoj kulturi izuzetno dobro funkcioniše, posebno zato što dolazi iz bliskog i razumljivog susedstva.

Nezavisna hrvatska produkcijska kuća AVA koja se bavi proizvodnjom telenovela, osnovala je i svoju ispostavu u Beogradu koja se zove AVA film. Sve telenovele imale su svoju premijeru u Srbiji saradnja ove produkcijske kuće i televizije Pink omogućila je da se sve hrvatske telenovele emituju u Srbiji. U Avinim telenovela su redovno, pored hrvatskih glumaca, učestvovali i srpski glumci: Nenad Stojimenović, Bojana Ordinačev, Aljoša Vučković, Vojin Ćetković, Stefan Kapičić i drugi. Hrvatske telenovele Vila Marija, Ljubav u zaleđu, Obični ljudi, Ponos Ratkajevih i dr. gledale su se i svakodnevno pratile u Srbiji, imale su svoju publiku i to ne malobrojnu. Naslovnu pesmu za špicu srpske telenovele Ljubav i mržnja, pevao je hrvatski muzičar Dado Topić.

Ovde svakako mora da se pomene i letnji muzički festival EXIT, koji se održava svake godine u Novom Sadu na Petrovaradinskoj tvrđani. Osnovan je 2000. godine i predstavlja najvažniji muzički festival na prostorima Jugoistočne Evrope. Već 2001. godine na Exit festivalu gostuju i izvođači iz Hrvatske, svake godine broj hrvatskih posetilaca je sve veći na ovom festivalu. Tako je već 2001. godine gostovao Darko Rundek i grupa Kud Idijoti, a svake godine broj hrvatskih izvođača povećavao se. Pored Darka Rundeka i Kud Idijota, nastupali su i: Psihomodo Pop, Hladno pivo, grupa Majke, T.B.F., Let 3, Masimo Savić, Neno Belan i dr.¹⁶

- Ove godine na Beogradskom letnjem festivalu Belefu gostovaće Jura Stublić i Film iz Hrvatske, zatim Ola Horhe, Petrol, Gatuzo, Davorin Bogović (Ex Prljavo kazalište). A davaće se i projekcija filma “Sretno dijete” Igora Mirkovića i predstaviće se Trash Film Festival, Varaždin, Hrvatska.
- Takođe na Guitar Art Festivalu koji se održava u Beogradu 2009. godine koncert su imali Zoran Dukić- majstorske radionice iz Hrvatske i Edin Karamazov- majstorske radionice, 2010. godine bili su isti učesnici iz Hrvatske a Petar Čulić je bio u žiriju.
- Beogradski Jazz Festival otvorila je Gabi Novak sa ekipom hrvatskih džez muzičara, hrvatska ex Jugoslovenska zvezda u pratnji pijaniste Matije Dedića, specijalni gost bio je vokalni solista iz Hrvatske Kristijan Beluhan.
- Na Letnoj pozornici Opatije 2010. godine održana je velika kulturna manifestacija u organizaciji Srpskog kulturnog društva “Prosvjeta”, u saradnji s Gradom Opatijom gde su nastupili trubači “Srpski domaćini” iz Koštunića i KUD “Abrašević” iz Čačka.

I možda najbolji dokaz da se odnosi između dve zemlje, pored problema i međusobno nerešenih pitanja koje imaju, ipak kreću u pozitivnom smeru i da se razvijaju u duhu

¹⁶ Izvor <http://www.exitfest.org>

prijateljstva, je nedavna poseta hrvatskog predsednika Ive Josipovića Beogradu. Predsednik Tadić je ovom prilikom predao hrvatskom predsedniku ikonu svete Bogorodice iz crkve svetog Dimitrija u Dalju, u okviru programa vraćanja kulturnih dobara odnetih iz Hrvatske tokom rata. Posle dvodnevne posete, dva predsednika sa velikim brojem hrvatskih i srpskih umetnika, glumaca, pisaca, reditelja, muzičara, vodećih ljudi iz medija proveli su večer na Kalemegdanskoj terasi. Iz Hrvatske je doputovalo 23 umetnika, među njima bili su: pisac Ante Tomić, glumac Sreten Mokrović i muzičari Nina Badrić, Damir Urban, Tonči Huljić i dr. Među njihovim srpskim kolegama tu su bili, između ostalih: Branislav Lečić, Anica Dobra, Predrag Ejdus, Zoran Cvijanović, Bojana Maljević, Svetozar Cvetković i dr. Bio je to koktel koji je ponovo ujedinio umetnike dve države posle 20 godina i na simboličan način pokazao da su umetnost i kultura iznad politike, da su mnoge predrasude srušene i da su se preskočile neke prepreke. Neki od hrvatskih umetnika poslednji put bili su u Beogradu još davne 1989. godine. Većina umetnika koji su davali intervju izjavili su da su izuzetno srećni što su ponovo u Beogradu i da su saradnja i kontakt među umetnicima postojali i u najtežim godinama. Umetnici su uglavnom imali slične komentare i složili se da saradnja nikad nije ni prestajala i da treba da bude sve intenzivnija.

Perspektive kulturne saradnje

Ono što se danas dešava, daje nam za pravo da verujemo da budućnost regionalne kulturne saradnje nije ugrožena. Putevi ponovnog zbližavanja krenuli su od kulture i oni se najintenzivnije razvijaju upravo kroz umetnost i kulturu.

Jačanje političke volje za normalizacijom saradnje Srbije i Hrvatske preneće se preko ustanova kulture i na same kulturne radnike da još hrabrije pokreću zajedničke projekte i krenu jedni prema drugima raširenih ruku, bez strahova od reakcija javnosti i državnih organa. Zajednički cilj integracije u Evropsku Uniju, ekonomski interesi regionalnog tržišta i otvorenost istinskih umetnika daje nam nadu da se prekidi iz prošlosti neće ponoviti. Srbija i Hrvatska imaju zajedničku istoriju, geografsku bliskost, sličnost u mentalitetu, sličnost u jeziku i potpuno prirodno se nameće da one sarađuju. Građenje dobrosusedskih odnosa treba da se razvija u svakoj sferi i oblasti, a kultura kao jedini stalno otvoren kanal komunikacije, koji ni u ratnim godinama nije bio potpuno zatvoren, treba da prednjači i vuče za sobom i ostale vidove komunikacije. Nekada rasparčanu Jugoslovensku umetnost koja se raporedila u nekoliko nacionalnih umetnosti treba dovesti na nivo saradnje od koje će svi imati koristi. Za ispunjenje zajedničkog cilja, pristupanje Evropskoj Uniji, saradnja nije više samo poželjna, već nužna, a to vodi ka otvaranju novih mogućnosti za saradnju i u drugim oblastima.

Summary: This article describes intensity of cultural cooperation and exchange between Serbia and Croatia after disintegration of the former Yugoslavia. Through individual projects, meetings, festival participation, various events, film coproduction etc. the method and dynamics of restoring of broken relationships is described. The view of the importance and contribution of culture in re-rapprochement between the two countries is given.

Literatura:

1. Arhiv Opere i teatra Madlenianum
2. Arhiv Narodnog pozorišta Beograd
3. Arhiv Somborskog narodnog pozorišta
4. Boris B. Hrovat, Kriza kazališta, Hrvatsko kazalište u polusezoni jesen-zima 2002. godine
5. Daily News Montenegro, April 5, 2010.
6. Građanski list, 09. 11. 2008. godine
7. Izvor <http://www.slobodnaevropa.org>
8. Izvor <http://www.pulafilmfestival.hr>
9. Izvor <http://www.balkaninsight.com>
10. Izvor <http://www.pozorje.org.rs>
11. Izvor <http://www.nb.rs>
12. Izvor <http://www.exitfest.org>
13. Izvor <http://www.blic.rs>
14. Ministarstvo kulture Republike Srbije, sektor savremenog stvaralaštva, odsek za međunarodnu saradnju, Pregled saradnje između Republike Srbije i Republike Hrvatske
15. Nedeljnik VREME, br. 691, 2004. god.
16. NIN, 2706 07. novembar 2002.
17. Večernje Novosti, 10. novembar 2007.
18. Zoran Đerić, Srpski pisci u Hrvatskoj, hrvatski pisci u Srbiji. Problemi nacionalnog identiteta i književnog svedočanstava, Dijalog povjesničara - istoričara 9, Vršac, novembar 2004.